

Αριμασποί και Γρύπες

Περίληψη :

Όντα μυθολογικά, τα οποία, σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς, κατοικούν στο βορρά, στην άκρη της Οικουμένης και παλεύουν μεταξύ τους για το χρυσό. Ο μύθος για την πάλη των Αριμασπών με τους γρύπες πρωτοεμφανίστηκε στην Ελλάδα τον 7ο αι. π.Χ. και αποτυπώθηκε σε πολλά λογοτεχνικά και εικαστικά έργα.

Χρονολόγηση

Γεωγραφικός εντοπισμός

Εύξεινος Πόντος

1. Αριμασποί: η γραπτή τεκμηρίωση

Ο μύθος για τους Αριμασπούς και τους γρύπες έγινε γνωστός στην Ελλάδα από τον ποιητή [Αριστέα της Προκοννήσου](#) (νησί του Μαρμαρά), τον 7ο αι. π.Χ. Αν και το επικό ποίημά του, η *Αριμασπέα*, δε διασώθηκε, για το περιεχόμενό της μαθαίνουμε από τον [Ηρόδοτο](#). Ο Αριστέας, όπως μας πληροφορεί ο Ηρόδοτος, ταξίδεψε στη χώρα των Ισσηδόνων, όπου έμαθε ότι βορειότερα από αυτούς κατοικούν οι μονόφθαλμοι Αριμασποί και ακόμα πιο πέρα οι γρύπες που φυλάσσουν το χρυσό και έπειτα από αυτούς, μέχρι τη θάλασσα, οι Υπερβόρειοι. Σύμφωνα με τον Αριστέα, αυτοί οι λαοί, πλην των Υπερβορείων, πολεμούν μεταξύ τους· οι Αριμασποί έδιωξαν από τη χώρα τους τους Ισσηδόνες, οι Ισσηδόνες τους [Σκύθες](#), οι δε Σκύθες τους [Κιμμερίους](#).¹ Ο ίδιος συγγραφέας μάς πληροφορεί για το ότι η ονομασία Αριμασποί προέρχεται από τις σκυθικές λέξεις «άριμα» που σημαίνει «έννας» και «σπου» που σημαίνει «οφθαλμός».²

Σύμφωνα με το μύθο, οι Αριμασποί βρίσκονται σε συνεχή πάλη με τους γρύπες για το χρυσό.³ Η χώρα στην οποία ο Αριστέας και ο Ηρόδοτος τοποθετούν τους Αριμασπούς αναφέρεται αόριστα ως βορράς της Ευρώπης, στην άκρη της Οικουμένης, ενώ η μεταγενέστερη γραμματεία τους τοποθετεί πέραν των Ριπαιών ορέων, στην Ασία. Για τον Ηρόδοτο, παρόλο που εκφράζει την επιφύλαξή του ως προς το να ήταν μονόφθαλμα όντα, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πρόκειται για πραγματικές φυλές. Με παρόμοιο τρόπο τούς αντιμετωπίζει και ο Διόδωρος ο Σικελιώτης,⁴ ενώ στα σχόλια στον Πίνδαρο βρίσκουμε και το όνομα του βασιλιά-γενάρχη τους, του Αριμασπού.⁵ Ο Ευστάθιος, για τον οποίο οι Αριμασποί είναι «έθνος σκυθικόν», προσπαθεί με λογικό τρόπο να εξηγήσει τη μονοφθαλμία τους, συσχετίζοντάς τη με την εξάσκηση στην τοξοβολία, η οποία τους αναγκάζει να κλίνουν το ένα τους μάτι για να στοχεύσουν. Σύμφωνα με τον ίδιο, ο Διονύσιος ο Περιηγητής τούς ονομάζει «αρειμανείς» ή «αρειμανίους».⁶ Ωστόσο, στο μεγαλύτερο μέρος τους η ελληνική και η λατινική γραμματεία επαναλαμβάνουν τις πληροφορίες του Ηροδότου, προσθέτοντας ενίοτε σε αυτές κάποιες καθαρά διακοσμητικές λεπτομέρειες.⁷

2. Οι γρύπες στη λογοτεχνία και την τέχνη

Το δεύτερο συστατικό του μύθου είναι οι γρύπες, μυθολογικά όντα με αρκετά περίπλοκη προέλευση και μορφολογική εξέλιξη. Τη μορφή του γρύπα την επεξεργάστηκαν στην αρχαία Ελλάδα τόσο λογοτεχνικά όσο και εικαστικά. Ξεκινώντας από την πρώτη αναφορά τους από τον Αριστέα, στη διάρκεια της Αρχαιότητας οι γρύπες μετατράπηκαν σε εχθρικά προς τους ανθρώπους τέρατα, τα οποία διέθεταν σώμα λέοντος και κεφαλή και φτερά αετού.⁸

Αρκετά περίπλοκη είναι και η εικαστική εξέλιξη του γρύπα. Θεωρείται ότι η μορφή του εμφανίστηκε στην Ανατολή. Στην Ελλάδα ο γρύπας, ως ον που συνδυάζει τα χαρακτηριστικά πτηνού και τετράποδου ζώου, εμφανίστηκε κατά την Κρητομινωική περίοδο και είναι γνωστός από τις παραστάσεις από την Κνωσό και από άλλα μέρη του Αιγαίου.⁹ Όμως οι παραστάσεις των κρητομινωικών γρυπών είναι αρκετά διαφορετικές από τις παραστάσεις τους στην αρχαϊκή και την κλασική τέχνη. Ένας νέος τύπος γρύπα εισήχθη στην ελληνική τέχνη στα τέλη του 8ου αι. π.Χ. από τη Μέση Ανατολή,¹⁰ αρχικά στα νησιά του Αιγαίου¹¹ και από εκεί στην ηπειρωτική Ελλάδα.¹² Σε αυτόν ανήκουν οι αρχαϊκές χάλκινες προτομές γρύπα¹³ και οι

Αριμασποί και Γρύπες

πολύριθμες σχετικές παραστάσεις του στη γραπτή κεραμική της ανατολίζουσας τεχνοτροπίας, στα νομίσματα και σε έργα μικροπλαστικής. Οι αρχαίοι γρύπες έχουν ανοιχτό ράμφος, χαίτη και κέρασ και μόνο στα Κλασικά χρόνια διαμορφώνεται ο συνήθης σε εμάς τύπος γρύπα, με ρεαλιστική απόδοση των χαρακτηριστικών αετού και λέοντα. Η μορφή του γίνεται σταθερό θέμα πολλαπλών παραστάσεων στα έργα τέχνης, στη γλυπτική, στα νομίσματα, σε διάφορα άλλα αντικείμενα και στα γραπτά αγγεία. Ιδιαίτερα συχνά συναντάμε το γρύπα σε παραστάσεις στα αττικά αγγεία της λεγόμενης τεχνοτροπίας του Κερτς, κυρίως του 4ου αι. π.Χ.,¹⁴ όπου συνήθως συνοδεύει τις παραστάσεις [Αμαζόνων](#), του Απόλλωνα και του [Διονύσου](#).¹⁵

3. Οι γρύπες ως μυθολογικό στοιχείο

Η ελληνική μυθολογία συνδέει τους γρύπες με διάφορους θεούς. Στον Αισχύλο είναι τα σκυλιά του Δία, στο Νόννο είναι τα ζώα της Νέμεσης, ενώ στα έργα τέχνης ο γρύπας συχνά συνδέεται με το Διόνυσο. Αλλά ισχυρότερη είναι η σχέση του γρύπα με τον Απόλλωνα, με τον οποίο συνδέεται μέσω του δηλιακού μύθου για τους Υπερβορείους. Είναι οι γρύπες που φέρουν την άμαξα του θεού κατά το ταξίδι του προς τους Υπερβορείους. Ως επιφάνειος ο Απόλλωνας καλύπτει πάνω σε γρύπα. Στην αρχαία Ελλάδα ο γρύπας νοούνταν ως ηλιακό σύμβολο,¹⁶ αλλά η σχέση του με τον ορυκτό χρυσό τού προσδίδει χθόνια χαρακτηριστικά.

Εξαιρετικά δημοφιλείς ήταν οι παραστάσεις των γρύπων στη Σκυθία, όπου η μορφή τους έφτασε μέσω δύο οδών· από την Ανατολή¹⁷ και από τις [ελληνικές αποικίες](#) του βορείου Ευξείνου.¹⁸ Οι γρύπες αποδείχθηκαν στενά συνδεδεμένοι με τη σκυθική μυθολογία, όπου αντιπροσώπευαν το χθόνιο στοιχείο.¹⁹

Ξεκινώντας από τον 5ο αι. π.Χ., η εικαστική μορφή του γρύπα στην αρχαία ελληνική τέχνη συχνά συνδέεται με τους Αριμασπούς και κατά τον 4ο αι. π.Χ. η πάλη τους γίνεται σταθερό θέμα της αττικής αγγειογραφίας στα αγγεία της τεχνοτροπίας του Κερτς.²⁰ Στους συγγραφείς συναντάμε μια παράλληλη εκδοχή του μύθου για τους Αριμασπούς και τους γρύπες. Πρόκειται για την ιστορία για τα μυρμήγκια, από τα οποία οι Ινδοί κλέβουν το χρυσό.²¹ Στον Κτησία τα μυρμήγκια μετατρέπονται σε γρύπες και σε ολοκληρωμένη μορφή στο Σολινό. Ο μύθος αυτός θυμίζει πλέον έντονα την εκδοχή με τους Αριμασπούς. Οι ίδιοι οι αρχαίοι παρατηρούσαν αυτή την ομοιότητα.²²

4. Ερμηνεία του μύθου

Η ερμηνεία του μύθου της πάλης των Αριμασπών με τους γρύπες είναι εξαιρετικά δύσκολη. Στην Ελλάδα πρωτοεμφανίζεται ως λογοτεχνικό θέμα, όπου οι ήρωες τοποθετούνται σε άγνωστα μέρη της γης και χάρη της μυθοπλαστικής φαντασίας αποκτούν φανταστικά χαρακτηριστικά. Όπως συμβαίνει πολλές φορές, και αυτός ο μύθος μπορεί να βασίζεται σε κάποια πραγματικά στοιχεία. Έτσι, μερικοί ερευνητές τον ερμηνεύουν κυριολεκτικά και πιστεύουν ότι πίσω από τις φανταστικές λεπτομέρειες κρύβεται ένας πραγματικός αρχαίος λαός, οι Αριμασποί.²³ Υπάρχει και η άποψη ότι και οι αναφερόμενοι από τον Αριστέα και τον Ηρόδοτο γρύπες ήταν όχι φανταστικά όντα αλλά η ονομασία ενός αρχαίου λαού,²⁴ που, λόγω της ομοιότητας του μύθου για τους γρύπες του βορρά και της Ινδίας, μετατράπηκε στη λογοτεχνική παράδοση σε φανταστικά τέρατα. Οι άκρως αόριστες πληροφορίες για τον τόπο κατοικίας των Αριμασπών επιτρέπουν στους ερευνητές να τους τοποθετούν σε διάφορες περιοχές, ανάμεσα στα Ουράλια όρη και το Αλτάι στη Σιβηρία, δηλαδή στην περιοχή όπου κατοικούσαν σιβηροσκυθικές φυλές. Γι' αυτό το λόγο και η ονομασία Αριμασποί ερμηνεύεται ως προερχόμενη από το αρχαιοϊρανικό aspa, που σημαίνει ίππος.²⁵

Άλλη άποψη υπογραμμίζει πρωτίστως το μυθικό στοιχείο του μοτίβου και βλέπει εδώ τη μεταφορά στην αρχαία ελληνική παράδοση ενός στοιχείου της σκυθικής ή, μέσω αυτής, μιας αρχαιότερης μυθολογικής παράδοσης. Οι γρύπες, με βάση την ανάλυσή τους στα έργα της σκυθικής τέχνης, ερμηνεύονται ως η προσωποποίηση του επέκεινα κόσμου.²⁶ Η δε πάλη των Αριμασπών με τους γρύπες σε αυτή την περίπτωση αποκτά έννοια συμβολική, εκφράζοντας την ιδέα των εμποδίων που συναντάει η ψυχή στο δρόμο προς το βασίλειο των νεκρών ή την πάλη του Άνω και του Κάτω Κόσμου για την κατοχή της θεϊκής ύλης, η οποία αντιπροσωπεύεται από το χρυσό.²⁷ Οι Αριμασποί νοούνται ως οι φύλακες των συνόρων της χώρας της ευδαιμονίας.²⁸ Να θυμηθούμε ότι οι Αριμασποί του Αριστέα και του Ηρόδοτου ήταν γείτονες των Υπερβορείων, ενός

Αριμασποί και Γρύπες

εξιδανικευμένου λαού, συνδεδεμένου στην ελληνική μυθολογική παράδοση, μέσω του Απόλλωνα, με τη λατρεία του Ηλίου. Δεν είναι τυχαίο ότι ο Απόλλωνας κάνει το ταξίδι του στη χώρα τους πετώντας πάνω σε γρύπα,²⁹ ένα δαμασμένο τέρας³⁰ του κόσμου των νεκρών.

Όποια ερμηνεία του θέματος κι αν επιλέξουμε, την κυριολεκτική ή την καθαρά μυθολογική, και στις δύο περιπτώσεις υπάρχει ένα στοιχείο που τις ενώνει. Ο μύθος για την πάλη των Αριμασπών με τους γρύπες αντανακλά τις μυθολογικές αντιλήψεις των αρχαίων ιρανόφωνων φυλών της Ασίας και του βορείου Ευξείνου, οι οποίες εισήχθησαν στην ελληνική κοσμολογία και την εικαστική παράδοση μετά τη γνωριμία των Ελλήνων με το σκυθικό κόσμο.

1. Ηρ. 4.13.
2. Ηρ. 4.27.
3. Ηρ. 3.116.
4. Διόδ. Σ. 2.43.5.
5. Σχόλ. στον Πίνδ., *Ολ.* 3.24.137.
6. Ευστ., *Σχόλ. στο Διον. Περ.* 31.
7. Αισχ., *Πρ.* 802-806· Πανσ. 1.24.5· Πλίν., *ΦΙ.* 7.2.10· Solin. 15.20-22.
8. Αισχ., *Πρ.*, στ. 802-804· Πανσ. 1.24.5· Κτησ., *Ινδ.*= FHG, απόσπ. 45.26· Αιλ., *ZI* 4.27· Φιλόστρ., *Απολλ.* 3.48· Νόνν., *Δ.*, στ. 383-386.
9. Τσαβέλλα-Enjven, X., *Τα περρωτά όντα της προϊστορικής εποχής του Αιγαίου* (Αθήνα 1970), σελ. 68, πίν. 1-23.
10. Rolley, C., *Les bronzes grecs* (Freibourg 1983), σελ. 72-74.
11. Σάμιος; βλ. Βοκοτοπούλου, Ι., *Ελληνική τέχνη. Αργυρά και χάλκινα έργα τέχνης στην αρχαιότητα* (Αθήνα 1997), σελ. 224· Rolley, C., *Les Bronzes Grecs* (Freibourg 1983), σελ. 72, εικ. 52· Σκουλαρικήα του 650-600 π.Χ. από τη Μήλο: Deppert-Lippitz, B., *Griechische Goldschmuck* (Mainz 1985), σελ. 109, εικ. 57· Δεσποίνη, Α., *Ελληνική τέχνη. Αρχαία χρυσά κοσμήματα* (Αθήνα 1996), αρ. 52· Κυκλαδίτικη οιορχή της ομάδας Ad, του α' τετάρτου του 7ου αι. π. Χ.: Cook, R.M., *Ελληνική αγγειογραφία* (Αθήνα 1994), σελ. 137, εικ. 14.
12. Laffineur, R., *L'orfèvrerie Rhodienne orientalisante* (Paris 1978), σελ. 233, αρ. 210, 211· Βοκοτοπούλου, Ι., *Ελληνική τέχνη. Αργυρά και χάλκινα έργα τέχνης στην αρχαιότητα* (Αθήνα 1997), σελ. 61, αρ. 27, 65, αρ. 32· Mattusch, C.C., *Greek bronze statuary. From the beginnings through the fifth century B.C.* (New York 1988), σελ. 36, αρ. 3.6, σελ. 37, αρ. 3.7, 3.8· Amandry, P., "Les statues chryselephantiques des Delphes", *BCH* 63 (1939), πίν. 23.1· Charbonneaux, J., *Les Bronzes Grecs* (Paris 1958), σελ. 37 κ.ε.
13. Marshall, F.H., *Catalogue of the Jewelry, Greek, Etruscan, and Roman in the Dep. of Antiquities, British Museum* (London 1911), πίν. 14, αρ. 1.235· Haynes, S., *Etruscan Bronzes* (New York 1985), αρ. 26· Toker, A., *Museum of Anatolian Civilizations. Metal Vessels* (Ankara 1992), σελ. 178-179, αρ. 157-158. Ειδική μελέτη για τις αρχαϊκές προτομές γρύπα: Jantzen, U., *Griechische Greifenkessel* (Berlin 1955)· Hopkins, C., "The Origin of the Etruscan-Samian Griffon Cauldron", *AJA* 64:4 (October 1960), σελ. 368-370.
14. Williams, D. – Ogden, J., *Greek Gold. Jewelry of the Classical World* (New York 1994), σελ. 13, εικ. 4a, 159, εικ. 49.
15. Шталь, И.В., *Свод мифо-эпических сюжетов античной вазовой росписи. По музеям Российской Федерации и стран СНГ. Пелики IV в. до н. э. Керченский стиль* (Москва 2000), σελ. 8-12.

Αριμασποί και Γρύπες

16. Онайко, М.И., “Аполлон Гиперборейский”, στο Кобылина, М.М. (eds), *История и культура античного мира* (Москва 1977), σελ. 159.
17. Погребова, Н.Н., “Грифон в искусстве Северного Причерноморья в эпоху архаики”, *КСИИМК* 22 (Москва 1948), σελ. 64, εκ. 15· Бессонова, С.С., *Религиозные представления скифов* (Киев 1983), σελ. 82, εκ. 7.83, εκ. 8.84, εκ. 9· Schiltz, V., *Die Scythen und andere Steppenvölker. 8 Jahrhundert v. Chr. bis 1. Jahrhundert n. Chr.* (München 1994), σελ. 386, αρ. 311· Максимова, М.И., “Ритон из Келермеса”, *СА* 25 (1956), σελ. 215-235.
18. Reeder, E. (ed.), *Scythian Gold. Treasures from Ancient Ukraine* (New York 1999), σελ. 226-227, αρ. 172, 251-253, αρ. 121, 276-277, αρ. 136.
19. Раевский, Д.С., “Из области скифской космогонии (опыт семантической интерпретации пекторали из Толстой Могилы)”, *ВДИ* 3 (1978), σελ. 115-113.
20. Шталь, И.В., *Свод мифо-эпических сюжетов античной вазовой росписи: По музеям Российской Федерации и стран СНГ. Пелики 4 в. до н.э., керченский стиль* (Москва 2000), σελ. 14· Вдовиченко, И.И., “Керченские вазы”, στο Зинько, В.Н. (ed.), *Боспорские исследования 3* (Симферополь 2003), σελ. 418-420.
21. Нр. 3.102,104-105.
22. Φιλόστρ., Απόλλ. 6.1.
23. Sulimirski, T., *The Sarmatians* (New York 1970), σελ. 72-75· Ельницкий, Л.А., *Скифия евразийских степей* (Новосибирск 1977), σελ. 76-80.
24. Турсунов, Е.Д., “Тюрко-монгольские версии сказания об ослеплении циклопа”, *Советская тюркология* 3 (1975), σελ. 36-43· Шталь, И.В., *Свод мифо-эпических сюжетов античной вазовой росписи. По музеям Российской Федерации и стран СНГ. Пелики 4 в. до н.э., керченский стиль* (Москва 2000), σελ. 13-14.
25. Ντυμεζΐ, Ζ., *Μυθιστορίες της Σκυθίας και των περιχώρων* (Αθήνα 1995), σελ. 108.
26. Раевский, Д.С., *Модель мира скифской культуры* (Москва 1985), σελ. 150. Η άκρως τολμηρή θεωρία για την προέλευση του μύθου εκφράστηκε από τους А. Мауог και М. Heaney, οι οποίοι θεωρούν ότι οι γρύπες είναι η αποτύπωση στη μυθολογία της γνωριμίας των αρχαίων με τα απολιθωμένα οστά των δεινοσαύρων, ενώ οι Αριμασποί μνημονεύονται στους σύγχρονους μύθους για το χιονάνθρωπο. Вл. Мауог, А. – Heaney, М., “Griffins and Agimaspereans”, *Folklore* 104 (1993), σελ. 40-66.
27. Бонгард-Левин, Г.М. – Грантовский, Э.А., *От Скифии до Индии* (Москва 1983), σελ. 81-83· Запорожченко, А.В. – Черемисин, Д.В., “Аримасы и грифы: изобразительная традиция и индоевропейские параллели”, *ВДИ* 1 (1997), σελ. 83-90· Мачинский, Д.А., “Ось мировой истории Карла Ясперса и религиозная жизнь степной Скифии в 9-7 вв. до н.э.”, *Боспорский феномен: Колонизация региона, формирование полисов, образование государства* 2 (Санкт – Петербург 2001), σελ. 105.
28. Горбунова, К.С., “Краснофигурный килик, найденный на некрополе Панское 1”, στο Кобылина, М.М. (ed.), *История и культура античного мира* (Москва 1977), σελ. 41-45.
29. Горбунова, К.С., “Краснофигурный килик, найденный на некрополе Панское 1”, στο Кобылина, М.М. (ed.), *История и культура античного мира* (Москва 1977), σελ. 41-45.
30. Ωργγ., *Περί αρχόν* 4.17.

Βιβλιογραφία :

Bolton J.D.P., *Aristeas of Proconnesus*, Clarendon Press, Oxford 1962

Αριμασποί και Γρύπες

	Mayor A., Heaney M., "Griffins and Arimaspeans", <i>Folklore</i> , 104, 1993, 40-66
	Запорожченко А.В., Черемисин Д.В., "Аримаспы и грифы: изобразительная традиция и индоевропейские параллели.", <i>ВДИ</i> , 1, 1997, 83-90
	Запорожченко А.В., Черемисин Д.В., "Сакральные центры' Евразии на Алтае, на Енисее и легенда об аримаспах и грифах в современных интерпретациях", Кирюшин, Ю.Ф. – Тишкин, А.А. (eds), <i>Итоги изучения скифской эпохи Алтая и сопредельных территорий</i> , Барнаул 1999, 228-231
	Пугаченкова Г.А., "Грифон в античном и средневековом искусстве Средней Азии.", <i>СА</i> , 2, 1959, 70-79
	Баркова Л.Л., "Образ орлиногового грифона в искусстве Древнего Алтая (по материалам Больших Алтайских курганов)", <i>АСГЭ</i> , 28, 1987, 5-29
	Доватур А.И., Каллистов Д.Д., Шишова И.А., <i>Народы нашей станы в «Истории» Геродота</i> , Москва 1982
	Мачинский Д.А., "Земля аримаспов в античной традиции и 'простор ариев' в Авесте", <i>Жречество и шаманизм в скифскую эпоху. Материалы международной конференции</i> , Санкт – Петербург 1996, 3-14
	Мачинский Д.А., "'Ось мировой истории' Карла Ясперса и религиозная жизнь степной Скифии в 9-7 вв. до н.э.", <i>Боспорский феномен. Колонизация региона, формирование полисов, образование государства 2</i> , Санкт – Петербург 2001, 101-108
	Щеглов Д.А., "Путешествие Аристея Проконесского: проблемы датировки", <i>Боспорский феномен: Колонизация региона, формирование полисов, образование государства 1</i> , Санкт – Петербург 2001, 5-17

Δικτυογραφία :

	Arimaspées et Aristéas de Proconnèse http://bcs.fltr.ucl.ac.be/FE/11/Aristeas.pdf
	Arimaspoi http://www.theoi.com/Phylos/Arimaspoi.html
	Grypes http://www.theoi.com/Thaumasios/Grypes.html